

dr hab. Radosław Pacud, prof. UEK
Katedra Prawa i Ubezpieczeń
Wydział Finansów
UE Katowice
Ul. 1 maja 50, 40-287

Katowice, dnia 14 września 2023 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Michała Popielasa

pt. Ryzyko związane z zachowaniami klientów a wykorzystanie nowoczesnych technologii w underwritingu w ubezpieczeniach na życie

w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse

1. Wybór tematu, cele i struktura pracy

W rozprawie doktorskiej podjęto ważny dla nauki problem badawczy przemiany procesów underwritingowych w ubezpieczeniach na życie z uwagi na ich digitalizację, co wiąże się jednak z ryzykiem niewłaściwych zachowań ze strony klienta. Szczegółowym przedmiotem badań są tu narzędzia oparte o modele sprzedażowo-underwritingowe typu pay as you live (PAYL), które za pomocą technologii wearables weryfikują rzeczywiste zachowania klientów i nagradzają ich prozdrowotne działania zmniejszając koszt ubezpieczonego ryzyka osobowego. W ten sposób technologie nowoczesne przyczyniają się do lepszej realizacji celów underwritingu zapewniając, co do zasady, bardziej prawidłową ocenę ryzyka przyjmowanego do ubezpieczenia.

Cel główny dysertacji określono jako „identyfikację rodzajów ryzyka związanego z wykorzystaniem nowoczesnych technologii w underwritingu ubezpieczeń na życie oraz cech klientów mających wpływ na skłonność do dzielenia się danymi z ubezpieczycielem, ich analiza wraz z przynależnością do grupy pokoleniowej”.

Rozprawa składa się z czterech rozdziałów, które wraz ze spisem treści zajmują 313 stron, bogata bibliografia obejmuje 291 pozycji z literatury krajowej i zagranicznej, znajduje się również spis ustaw, źródeł internetowych, załącznik w postaci zastosowanej ankiety, spis tabel

oraz spis wykresów. W rozdział I pt. „Underwriting w ubezpieczeniach na życie” przedstawiona zostaje istota i znaczenie ryzyka ubezpieczeniowego w ubezpieczeniach na życie, czynniki ryzyka ubezpieczeniowego w ubezpieczeniach na życie z podziałem na ryzyko medyczne i ryzyko niemedyce, a także proces i ewolucja underwritingu w ubezpieczeniach na życie. Rozdział II pt. „Nowoczesne technologie w ubezpieczeniach na życie” obejmuje zagadnienia digitalizacji w gospodarce oraz wykorzystania nowoczesnych technologii w sektorze ubezpieczeń w tym zestawienie klasycznych narzędzi w underwritingu ubezpieczeń na życie z nowoczesnymi technologiami w underwritingu ubezpieczeń na życie. W rozdziale tym zostaje omówione ryzyko związane z korzystaniem przez zakład ubezpieczeń na życie z nowoczesnych technologii w procesie underwritingu w perspektywie ryzyka prawnego, technologicznego oraz finansowego. W rozdziale III zostały omówione założenia do pracy badawczej w zakresie ryzyka behawioralnego klientów i jego znaczenie dla zakładów ubezpieczeń na życie (w kontekście wyceny ryzyka) omawiając postawy klientów w teoriach ekonomicznych oraz różnice międzypokoleniowe ze wskazaniem podejścia tzw. pokolenia „S” pokolenia „X” pokolenie „Y”, pokolenie „Z”. Omówiono tu także zagadnienie asymetrii informacji pomiędzy klientem a zakładem ubezpieczeń pojawiającą się na tym etapie oraz odniesienie do zagadnień przestępczości ubezpieczeniowej i hazardu moralnego. W rozdział IV pt. „Skłonności i motywacje klientów do dzielenia się danymi z zakładem ubezpieczeń na życie” przedstawiono wyniki badań ankietowych zawierające opis badania, opis statystyczny wyników ankiet oraz uzyskane analizy zależności w odniesieniu do gotowości udostępniania danych zakładowi ubezpieczeń.

Dokonany wybór tematu jest interesujący. Praca odpowiada na zachodzące przemiany związane z digitalizacją procesów underwritingowych, które prowadzą nie tylko do lepszego dostosowania produktów ubezpieczeniowych do ryzyka indywidualnego, ale w pewnym stopniu także do potrzeb klienta (tzw. Product Oversight Governance), jak również wprowadzają stały element ograniczania kosztów środowiskowych w produkcji ubezpieczeniowej, co z kolei wpisuje się w politykę zrównoważonego rozwoju (ESG). Wprowadzenie stałych procedur underwritingowych opartych na przekazywaniu danych o ryzyku przez podmioty transferujące je na zakłady ubezpieczeń zwiększa wartość technologii w zakładzie ubezpieczeń, jak również wzmacnia cyrkulację informacji decydujących o kwantyfikacji ryzyka ubezpieczeniowego. Wybór tematu został trafnie uzasadniony przez doktoranta potrzebami poznawczymi, ale także względami praktycznymi, gdyż odnosi się do cyfryzacji sektora ubezpieczeń, a w szczególności digitalizacji narzędzi underwritingu. Może to kreować przewagę konkurencyjną wśród zakładów ubezpieczeń, ale także zagrożenia związane z ryzykami nieprawidłowości

pojawiających się w procesie digitalizacji underwrittingu oraz jego uwarunkowaniem o danych osobowych pośrednich – w rozumieniu prawa ochrony danych osobowych - przekazywanych przez klientów.

Przyjęta struktura rozprawy jest prawidłowa, dostosowana do tematu rozprawy oraz postawionego zagadnienia badawczego. Przybliżenie w pierwszym rozdziale zagadnień ryzyka medycznego i ryzyka niemedycznego wskazuje na ogólną kanwę informacji przetwarzanych w procesie underwrittingu, do których następnie autor się odnosi omawiając proces digitalizacji.

2. Cele i przeprowadzone badania.

Podstawowym problemem przyjętym przez Autora jest zagadnienie ryzyka behawioralnego związanego z różnicami w zachowaniach klientów i w ich skłonnościach do udostępniania danych podczas korzystania z nowoczesnych technologii w trakcie przeprowadzania przez zakład ubezpieczeń procesu oceny ryzyka. Problem ten został prawidłowo rozwiązany w trakcie pracy badawczej. Autor przeprowadza studium teoriopoznawcze, jak i badanie empiryczne, w postaci przeprowadzonego badania ankietowego, którego celem była identyfikacja zależności istotnych statystycznie pomiędzy chęcią respondentów do dzielenia się z ubezpieczycielem informacjami z zakresu parametrów życiowych, aktywności fizycznej, stylu życia, stanu zdrowia zbieranych za pomocą aplikacji mobilnych (na etapie zawierania umowy ubezpieczenia i w trakcie trwania ochrony ubezpieczeniowej), a cechami lub postawami deklarowanymi przez tych respondentów w odpowiedziach udzielonych na zadane pytania ankietowe. Przeprowadzone badania natury ryzyka behawioralnego leżą poza zakresem pojęcia ryzyka ubezpieczeniowego jako przedmiotu ubezpieczenia.

Połączenie identyfikacji ryzyka w działalności ubezpieczeniowej TUnŻ opartej na nowoczesnych technologiach - w kontekście zachowań klientów przekazujących dane – zostało właściwie rozpatrzone w rozprawie, w której postawiono hipotezy.

Hipoteza H1: Przynależność do grupy wiekowej wpływa (w sposób istotny statystycznie) na skłonność do dzielenia się danymi z zakresu parametrów życiowych, aktywności fizycznej, stylu życia, stanu zdrowia, za pomocą aplikacji mobilnych z zakładem ubezpieczeń na życie została potwierdzona badaniami ankietowymi, przez co zweryfikowano problem rozwoju nowoczesnych form underwrittingu na rynku ubezpieczeń na życie. Weryfikacja hipotezy nie

dostarcza wiedzy o ryzyku (niepewności) związanej z zachowaniami klientów w przypadku zastosowania rozwiązań IoT w underwritingu ubezpieczeniowym.

Hipoteza H2, zakładająca, że dotychczasowe korzystanie z nowoczesnych technologii wpływa (w sposób istotny statystycznie) na skłonność do dzielenia się danymi z zakresu parametrów życiowych, aktywności fizycznej, stylu życia, stanu zdrowia, za pomocą aplikacji mobilnych z zakładem ubezpieczeń na życie została potwierdzona badaniami ankietowymi, choć znajduje w sumie już oparcie w ogólnodostępnej literaturze oraz dowodach logicznych.

Wskazane hipotezy oraz dokonane ustalenia przyczyniają się rozwojowi nowoczesnych form underwritingu na rynku ubezpieczeń na życie, ale nie mają specjalnie przełożenia na tematykę ryzyka (niepewności) związanej z zachowaniami klientów w przypadku zastosowania rozwiązań IoT, a w tym technologie warables w underwritingu ubezpieczeniowym.

Zapowiadana we wprowadzeniu próba całościowego zaprezentowania zagadnienia underwritingu w ubezpieczeniach na życie, wraz z rodzajami towarzyszącego ryzyka, nie całkiem została odzwierciedlona w strukturze rozprawy, jak również postawionych hipotezach. Zebrane badania literaturowe są jednak obszerne i dają same z siebie potwierdzenie dokładnego zapoznania się z przedmiotem oraz obszarem badawczym. W rozprawie autor zdecydował się na ograniczenie hipotez do wąskich zagadnień objętych badaniami ankietowymi. Podjęta próba znalezienia oraz identyfikacji cech osób, które potencjalnie byłyby skłonne nabyć ubezpieczenie na życie w modelu PAYL powiodła się w podziale na poszczególne generacje różniące się behawioralnie. Udowodniono prawdziwość wskazanych w pracy hipotez, ale materia rozprawy pozwala na wyprowadzenie wielu innych hipotez z zakresu innowacji ubezpieczeniowych i marketingu ubezpieczeniowego.

Teoretyczne wprowadzenia do badań szczegółowych zostało przygotowane w rozdziale pierwszym z perspektywy ryzyka, jakie stwarza klient w procesie notyfikacji ryzyka ubezpieczeniowego przy zawieraniu umowy ubezpieczenia oraz w jej trakcie. Ma to sens logiczny w kontekście wybranego tematu rozprawy, niemniej jednak od strony poznawczej oraz wkładu do rozwoju ubezpieczeń lepsze byłyby teoretyczne korelacje wybranego przedmiotu badań zachodzą z problematyką zarządzania finansami ubezpieczeniowymi i rachunkowością ubezpieczeniową. Niewłaściwa wycena ryzyka ubezpieczeniowego ma być zmniejszone poprzez nowoczesne narzędzia underwritingowe, które mogą nie tylko usprawniać procesy sprzedażowe, ale też poprawiać zarządzanie rezerwami techniczno-ubezpieczeniowymi. Ten ostatni problem nie został szerzej poruszony w rozprawie, choć ma to znaczenie dla

adekwatnego wyznaczenia przez zakład ubezpieczeń rezerw techniczno-ubezpieczeniowych weryfikowanych przez organ nadzoru. Brak rozwinięcia tego elementu umniejsza aplikacyjne znaczenie rozprawy.

Przechodząc do bardziej szczegółowych wątków warto zwrócić uwagę, że autor przedstawia ryzyko niemedyce poprzez podtypy obejmujące ryzyko zawodowe, ryzyko pozazawodowe obejmujące hobby, w tym uprawiane sporty oraz ryzyko pobytowe (geopolityczne). Jest to podejście właściwe. Pewne wątpliwości pozostają przy zaliczeniu do tej kategorii także ryzyka finansowego, które jest uniwersalne dla wszystkich produktów ubezpieczeniowych i nie jest specyficzne dla ubezpieczeń na życie (ewentualnymi nadużycia i możliwości dokonania wyłudzenia odszkodowania przez klienta) – brakuje tutaj właściwego przekonania do takiej tezy, a jedno odniesienie do literatury nie jest wystarczające. Rozważania na temat koncepcji ryzyka zawodowego oraz osobowego w prawie ubezpieczeń społecznych i prawie pracy zbyt wiele zajmują miejsca w podrozdziale o ryzyku niemedyce (od s.40-43). Identyfikowane są obowiązki pracodawcy, który ma czynić starań w celu zapewnienia bezpieczeństwa oraz ochrony zdrowia pracowników, lecz związek tego zagadnienia z hipotezą nie został wyjaśniony na poziomie ogólnym, czyli jak te elementy normatywne zmieniają perspektywę ryzyka niemedyce, ani też do tych kwestii nie wracano w dalszej części rozprawy.

W rozprawie zostały dobrze uwypuklone zjawiska digitalizacji, jako swoistego postępu technologicznego, przez który przechodzą instytucje finansowe, a także instytucje ubezpieczeniowe. Poruszono zagadnienia ubezpieczeń direct, IoT oraz telematyki w ubezpieczeniach, dotknięto zagadnień infrastrukturalnych związanych z chmurą obliczeniową, omówiono zagadnienia AI w ubezpieczeniach ze szczególnych uwzględnieniem chatbotów oraz voicebotów, tudzież elektronicznej weryfikacji tożsamości w ubezpieczeniach, a w tym biometrii. Brakło może trochę więcej przykładów zastosowań technologii w poszczególnych produktach ubezpieczeniowych – można odnaleźć fragmenty dotyczące ubezpieczeń komunikacyjnych, ubezpieczeń turystycznych czy ubezpieczeń rolniczych.

Wybór tematu rozprawy ogranicza refleksje o digitalizacji w ubezpieczeniach na rzecz tematyki wpływu digitalizacji na proces underwrittingu w ubezpieczeniach. Autor zaznacza, że proces cyfryzacji underwrittingu w sektorze ubezpieczeń znajduje się dopiero w początkowym stadium rozwoju (s.105), a przewidywanie trendów technologicznych staje się jednym z elementów budowania strategii przyszłości. Należy więc mimo wszystko docenić, że rozprawa zajmuje się badaniami w węższym wyspecyfikowanym zakresie, aby zebrane w ten sposób ustalenia oraz

wiedza dawały kanwę do bardziej precyzyjnego określenia przyszłości underwrittingu w ubezpieczeniach.

Na s. 106 została przyjęta definicja "narzędzia underwrittingu" jako ogół rozwiązań koncepcyjnych, systemowych i sprzętowych służących do identyfikacji i oceny ryzyka ubezpieczeniowego, ze wskazaniem, że są to m.in. różnego rodzaju przygotowane dokumenty, programy komputerowe (w tym systemy scoringowe), badania medyczne, technologie i sprzęt, stanowiące źródło informacji o kliencie, wykorzystywane w celu rozpoznania ryzyka oraz gromadzenia przez zakład ubezpieczeń danych na temat tego ryzyka, a także przetworzenia, sklasyfikowania i dokonania ostatecznej oceny tego ryzyka. Autor przyjmuje celnie, że „nowe technologie mają wpływ na underwriting każdego rodzaju ryzyka, ale równocześnie implikują powstawanie nowego rodzaju zagrożeń, które wymagają często nowatorskiego podejścia przez underwritterów” (s.106).

W pracy słusznie zwrócono uwagę na art. 834 k.c., który zakłada, że jeżeli do wypadku doszło po upływie lat trzech od zawarcia umowy ubezpieczenia na życie, ubezpieczyciel nie może podnieść zarzutu, że przy zawieraniu umowy podano wiadomości nieprawdziwe, szczególnie że zatajona została choroba osoby ubezpieczonej. Niemniej jednak trudno zauważyć, że wyprowadzono wnioski, że regulacja ta nadmiernie transferuje ryzyko nieprawidłowej notyfikacji na ubezpieczycieli, a dzielenie się na bieżąco informacjami poprzez IoT ryzyko to mityguje. Autor dostrzega także inne niedomagania klasycznego underwrittingu jaki następują przy składaniu oświadczeń o stanie zdrowia - dość często dochodzi wtedy do nieumyślnego zatajenia informacji i podania nieprawdy przez poszukującego ochrony ubezpieczeniowej. Przywołuje na s.114 orzeczenie potwierdzające, że zatajenie informacji o stanie zdrowia nie zawsze uzasadnia odmowę wypłaty odszkodowania (Wyrok Sądu Okręgowego w Nowym Sączu z dnia 11 grudnia 2014 r. (Sygn. akt III Ca 644/14,)

3. Uwagi merytoryczne

Rozwój nowoczesnych metod underwrittingu determinują nie tylko zachowania poszczególnych pokoleń, co zostało szeroko rozpatrzone w rozprawie. Determinantami, które powinny być wyraźnie wyspecyfikowane pozostają: a) bodźce zakupowe dla poszczególnych jednostek (bynajmniej pokoleń), b) oczekiwania klientów z danego rynku lokalnego oraz stan rozwoju technologicznego ubezpieczeń c) efektywność regulacji prawnych. Kwestie te wymagają większego dopracowania w przypadku publikacji.

Ad. a) Lektura rozprawy pozwala zrozumieć, że zachętą do współpracy przy nowoczesnych technologiach underwrittingu jest oferowanie takim klientom rabatów lub zniżki w składce w zamian za wykonywanie aktywności fizycznej i realizację celów ćwiczeniowych. Zagadnienia to powinno być bardziej uwypuklone przy rozpatrywaniu problemu badawczego dotyczącego wareables w ramach underwrittingu TUNŻ, gdyż dzięki temu wiek nie staje się dominującym kryterium wyznaczania ryzyka osobowego, a jest nim rzeczywiste zachowania prozdrowotne wyznaczające niższy hazard zdrowotny.

Ad. b) W raportach rynkowych dotyczących poszczególnych krajów zauważa się różne podejścia klientów do możliwości korzystania z ubezpieczeń online (w tym ubezpieczeń direct). Bardziej doświadczeni klienci oczekują większej wygody i większej różnorodności usług. Mniej doświadczeni klienci szukają dostosowanych porad i różnorodnych produktów w kanałach offline. W raporcie dotyczącym Wielkiej Brytanii zauważa się, że: *„Większość ubezpieczycieli nie stworzyła jeszcze nowego podejścia do obsługi swoich klientów. W unowocześnianiu technologii przemysł musi się zmieniać. Nowy model musi być budowany z perspektywy klienta, a nie sprzedaży. To samo dotyczy zarządzania roszczeniami. Kanały cyfrowe to tylko jeden z elementów cyfryzacji biznesu ubezpieczeniowego. Ubezpieczyciele muszą wzmocnić pozycję swoich klientów i oferować im wiele zintegrowanych rozwiązań”*. W ślad z tym cytatem z „CUSTOMER EXPECTATIONS SURVEY (Digitally Empowered Insurance, 2023) należałoby przyjąć, że zagadnienie opisane w rozprawie powinno być elementem większej oferty zintegrowanych rozwiązań dla klientów, w ramach systemu zachęt dla klientów realizowanych w procesie sprzedażowym.

Ad. c) Realizacja celów związanych z digitalizacją ubezpieczeń w świetle obecnych regulacji prawnej ustępstwem w sferze prawnie chronionej ze strony podmiotów danych, a nie jest prawem towarzystwa ubezpieczeniowego, które może wymagać od ubezpieczonych. Ubezpieczeni nie mają więc obowiązku prawnego udostępniania danych, które są przedmiotem badań. Kwestii tej nie zauważono we wprowadzeniu w świetle obowiązujących regulacji z zakresu RODO, ale zdaniem recenzenta jest ona ważna dla uzasadnienia wyboru tematu oraz kluczowa z perspektywy ekonomicznej analizy prawa. Przeprowadzone badania grup oraz ich zachowań pozwalają określić politykę digitalizacji usług pozwalającą na rozwój narzędzie ubezpieczeniowego underwrittingu. Warto tą kwestie pokreślić w dalszych pracach związanych z publikacją doktoratu, jak również uwzględnić prace nad zmianami regulacji prawnych, które mogą przynieść pewne regulacje prawne dla badanych procesów underwrittingowych

(Regulation Of The European Parliament And Of The Council on a framework for Financial Data Access and amending Regulations (EU) No 1093/2010, (EU) No 1094/2010, (EU) No 1095/2010 and (EU) 2022/2554 (w skrócie: FIDA)¹. Według założenia 5 FIDA, które koresponduje z przedmiotem badań mgr. M.Popielasa, planowana regulacja ma zapewnić prawne podstawy do kontroli danych przekazanych m.in. towarzystwom ubezpieczeniowym celem przewyższenia badanej przez niego niechęci w poszczególnych pokoleniach, jednakże na obecnym etapie przygotowania regulacji europejskiej nie jest pewne, czy będzie ona dotyczyć towarzystw ubezpieczeń na życie, czy tylko towarzystw ubezpieczeniowych.

Pomimo bardzo szerokiego rozpatrzenia problemu ryzyka związanego z zachowaniami klienta w procesie underwrittingu TUnŻ (rozdział 1), można zauważyć, że ta część rodzi jednak wiele pytań. Należałoby chyba bardziej przemyśleć jako naukowo wyjaśnić praktykę zakładów ubezpieczeń, które dokonują oceny ryzyka finansowego na podstawie kwestionariusza finansowego, w którym klient wskazuje między innymi źródła dochodów, wysokość dochodów z poszczególnych źródeł za kilka ostatnich lat, wykonywany zawód, charakter pracy (umowa o pracę, działalność gospodarcza, umowa o dzieło/ zlecenie, kontrakt itp.) oraz niekiedy majątek osobisty z informacją o jego obciążeniu. Osobiście byłbym skłonny zaliczyć te działania do przeciwdziałania hazardowi moralnemu, a nie do gromadzenia danych niezbędnych do oceny ryzyka osobowego. Nie wydaje się właściwe, aby wszystkie kategorie ryzyka wyodrębnione przez A. Lipkę (Guzel Z., Fal D., Lipka A.(red.), Medycyna ubezpieczeniowa (...), s. 135) dzielić w rozprawie na sposób dychotomiczny tj. na medyczne i niemedyczne, gdyż każda klasa ryzyka powinna zachować pewną swoistość. Nie pasują do tego podziału wskazane „ryzyka finansowe”. Część tych „ryzyk finansowych” jest jednak tu istotna, co na s.48 wskazuje autor - badanie adekwatności poziomu ochrony w stosunku do dochodów celem weryfikacji, czy relacja pomiędzy wysokością osiągniętych dochodów, a wysokością sumy ubezpieczenia nie tworzy ponadprzeciętnej dysproporcji, która może to wskazywać na niebezpieczeństwo nadużycia, gdyż śmierć osoby ubezpieczonej mogłaby stanowić większą wartość niż jej życie. Może więc warto je wyodrębnić jako „ryzyko nieproporcjonalnej ochrony”.

¹ Brussels, 28.6.2023 COM(2023) 367 final, 2023/0210 (COD)

4. Podsumowanie i konkluzje

W rozprawie rozpoznano problematykę ryzyka wykorzystywania nowoczesnych technologii w underwritingu w ubezpieczeniach na życie, ale jej główne badania i ustalenia dotyczą ryzyka związanego z zachowaniami klientów zakładów ubezpieczeń. Praca jest napisana z dużą wiedzą na temat ubezpieczeń na życie oraz underwritingu, co dobrze świadczy o umiejętnościach doktoranta. Potencjał ten nie został jednak w pełni spożytkowany w rozprawie. Recenzent pozostaje z wątpliwościami, czy rozprawa została ostatecznie napisana z perspektywy klienta usługi ubezpieczeniowej (perspektywa popytowa rynku ubezpieczeniowego), czy perspektywy towarzystwa ubezpieczeniowego (perspektywa podażowa). Być może dlatego, że przedmiot badań ma znaczenie dla obu perspektyw, co jednak nie zostało wyraźnie wyłożone. Temat oraz wprowadzenie wskazują na podjęcie refleksji głównie ze strony podażowej na rynku ubezpieczeniowym, ale trzymając się takiej konwencji brakuje szerszej analizy digitalizacji underwritingu, czy też problematyki kształtowaniu rezerw ubezpieczeniowych w oparciu o rozpoznawaną niepewność co do danych przekazywanych przez ubezpieczonych, o czym już wyżej wspomniano. Zrealizowane badania szczegółowe, kształt przeprowadzonej ankiety badawczej zdają się pasować bardziej do analizy popytu ubezpieczeniowego na usługi ubezpieczeniowe wykorzystujące *wearables*, choć niewątpliwie też weryfikują postawiony problem niepewności w stosowaniu tych technologii w procesie underwritingu ubezpieczeniowego.

Autor sprawnie posługuje się bogatym wachlarzem metod, stosuje poprawny i naukowy język, choć nie wystrzegł się całkiem drobnych błędów literowych oraz interpunkcyjnych. Treść pracy odpowiada tematowi określoneemu w tytule. Hipotezy wskazane w recenzji zostały zweryfikowane poprawnie, przy czym w opinii recenzenta brakuje ważnego pytania we wstępie, a może nawet tezy lub hipotezy odnoszącej się do ogólnej wiedzy o underwritingu w ubezpieczeniach na życie, choćby takiej dotyczącej przemian w underwritingu, porównania klasycznego oraz zdigitalizowanego underwritingu, tudzież praktyki zakładu ubezpieczeń w zakresie ankiet medycznych, gdy przeprowadzano dokładne ich porównania na polskim rynku ubezpieczeniowym, względnie zestawienia praktyki z ochroną praw klienta w orzecznictwie, co również było podjęte. Badania związków przyczynowo-skutkowych oraz opisywanych w rozprawie zjawisk na rynku ubezpieczeniowym pozwalałyby zweryfikować pytanie lub hipotezę (niewyrażoną w rozprawie) a zakładającą, że *„technologie wearables przyczyniają się do bardziej skutecznej realizacji celów underwritingu polegających na indywidualizacji oceny*

ryzyka przyjmowanego do ubezpieczenia przy jednoczesnym obniżeniu efektywności tego narzędzia underwritingowego z powodów dotyczących klienta usług ubezpieczeniowych'.

Zalecając publikację rozprawy ze względu na nowatorski przedmiot badań proponowałbym jej dopracowanie i rozbudowanie o inne ciekawe kwestie, które wyłaniają się z przedmiotu badań literatury oraz zachowań podmiotów na rynku ubezpieczeniowym. Jest potrzebne do podniesienia wartości aplikacyjnej rozprawy – jeżeli są one zgodne z zainteresowaniami autora. Książka mogłaby obejmować, jak już wskazano, problematykę zarządzania rezerwami ubezpieczeń na życie w związku z niepewnością danych przekazywanych od klientów, dotyczyć marketingu ubezpieczeniowego, czy też informatyki ekonomicznej w ubezpieczeniach (potencjał krzyżowej weryfikacji danych przekazywanych przez uczestników systemów informacyjnych w ubezpieczeniach), jak również ekonomicznej analizy regulacji europejskich wspierających innowacje w sektorze finansowym oraz ubezpieczeniowym (data-driven innovation). Trudno też nie podnieść przemilczane w rozprawie znacznie procesów underwritingowych, które wprowadzają stały element ograniczania kosztów środowiskowych oraz zużycia zasobów naturalnych związanych z produkcją ubezpieczeniową, co z kolei wpisuje się w politykę klimatyczną oraz obowiązki regulacyjne z zakresu ESG (tzw. „zielone ubezpieczenia”). Liczba tych różnych zagadnień, które wynikają z przedmiotu badań zwiastuje dalsze możliwości rozwoju kariery badawczej doktoranta.

Przyjęta w rozprawie struktura jest odpowiednia dla oznaczonego celu głównego wskazanego w recenzji. Wskazany we wprowadzeniu cel aplikacyjny został zrealizowany. Z punktu widzenia celów ogólnych związanych z próbą całościowego zaprezentowania underwrittingu w ubezpieczeniach na życie (s.8) wydaje się, że potrzebne jest tu szersze omówienie różnych technologii wykorzystywanych w underwrittingu ubezpieczeń na życie oraz podrozdział poświęcony wpływie technologii na rozwój zróżnicowanych produktów ubezpieczeniowych. Uwagę tę składam w związku z możliwą publikacją. W przypadku publikacji książkowej warto jednak rozbudować problematykę digitalizacji w ubezpieczeniach, co poprawiłoby jej walory dydaktyczne i aplikacyjne.

Rodzi się kilka pytań i problemów, z którymi mógłby się zmierzyć doktorant w trakcie obrony lub w publikacji:

- a) Zakłady ubezpieczeń wykorzystują wskaźnik BMI podczas indywidualnej oceny ryzyka oraz kalkulacji składki i zwracają szczególnie uwagę na osoby z nadwagą i otyłością, a także na osoby z niedowagą (s.28). Choć jest to poprawne z punktu widzenia nauki ubezpieczeń, to pojawia się pytanie, czy takie narzędzia mogą być objęte zakazami

antydiskryminacyjnymi, skoro orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE wpływa już na ujednoczenie kalkulacji składek dla kobiet i mężczyzn w ubezpieczeniach na życie (rezygnacja z różnych tablic trwania życia dla mężczyzn i kobiet).

- b) Czym uzasadniony jest pogląd M. Koprivica, że dostawcy InsurTech stanowią podmioty stwarzające ryzyko zakłóceń na rynku ubezpieczeń? Czy Polskie zakłady ubezpieczeń są rzeczywiście opóźnione technologicznie w porównaniu do bankowości i dlaczego?
- c) W sprawie współpracy przy zastosowaniu technologii IoT w ubezpieczeniach pojawia się pytanie, czy ubezpieczeni oddający swoje dane na potrzeby procesów underwritingowych powinni być wyraźnie premiowani za współpracę w porównaniu do tych, którzy nie przekazują swoich danych. Jaki jest i jaki może być zestaw zachęt dla takich ubezpieczonych, aby zwiększać znaczenie tych technologii w działalności ubezpieczeniowej?

Sformułowane uwagi merytoryczne i formalne potwierdzają pozytywną oceną dla przedstawionych zagadnień w monografii naukowej w formie zapisu cyfrowego. Choć zawarte w recenzji rozważania mają niekiedy charakter polemiczny, to nie zmieniają ogólnej oceny, że rozprawa pozostaje ważnym przyczynkiem do dyskusji naukowej oraz dobrą inspiracją do nowych poszukiwań badawczych w zakresie ubezpieczeń w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia i finanse.

Reasumując stwierdzam, że oceniana rozprawa doktorska mgr. Michała Popielasa pt. „Ryzyko związane z zachowaniami klientów a wykorzystanie nowoczesnych technologii w underwritingu w ubezpieczeniach na życie”, przygotowana pod kierunkiem naukowym Pani dr hab. Ilony Kwiecień, prof. UEW we Wrocławiu jako promotora, oraz dr Anny Jędrzychowska, jako promotora pomocniczego spełnia ustawowe warunki rozprawy promocyjnej na stopień naukowy doktora w dyscyplinie w dyscyplinie ekonomia i finanse w dziedzinie nauk społecznych.

W związku z tym wnoszę o przyjęcie recenzowanej rozprawy naukowej mgr. Michała Popielasa jako rozprawy doktorskiej i dopuszczenie do jej publicznej obrony.

